

santuari de meritxell

la gènesi

1/3

Els arquitectes **Paolo Portoghesi** i **Leone Spita** en el llibre "Il gioco dell'architettura. Dialoghi su ieri, oggi e domani" (Medusa, 2017), es feien creus de com sol ser de desconegut el camí pel qual transita un edifici des de la inicial voluntat de bastir-ho fins a la seva concreció. A voltes es tracta d'un recorregut llarg, ple de vicissituds i amb influències de tota mena sense les quals no es pot entendre el resultat final. Un cas paradigmàtic és el de la basílica de **Nostra Senyora de Meritxell**. Quan es visita per primera vegada costa entendre la seva gènesi. Per què aquella forma? Aquell funcionament? Aquell reduït espai? Aquells murs inacabats?

Com cada vuit de setembre la basílica de **Nostra Senyora de Meritxell** és el centre dels actes institucionals de la diada nacional d'Andorra. Enguany, a més, s'ha celebrat el centenari de la coronació de la Mare de Déu de Meritxell i de l'estrena de l'himne andorrà. L'obra de **Ricard Bofill** és un dels monuments més visitats del país lligat, directament o indirectament, a noms destacats de la cultura catalana.

Tot va començar a la dècada dels anys seixanta del segle passat quan, arran del boom demogràfic, la capella romànica i l'espai que l'envoltava es quedaren petits per acollir la munió de gent que assistia als actes de celebració. El **Consell General** conscient del problema, el 1971, convocà un concurs internacional per: *salvaguardar, ampliar, millorar i valorar, 1) els contorns, 2) la representació Nacional, que significa Meritxell, i 3) l'adequació d'àmbits tant interiors com exteriors.*

Es van presentar tretze idees entre les quals hi havia les dels arquitectes catalans **Enric Llimona**, **Josep Brugal** i les de l'equip **MAD**, format per **Josep Urgell**, **Sergi Godia**, **Antoni Palou** i l'andorrà **Pere Aixàs**. Els guanyadors van ser els perpinyanesos **Charles Cervelló** i **Zygmund Knyszewski** amb una proposta monumental que va seduir al **Consell General** pel seu atractiu turístic, amb un llac artificial i la unió dels dos vessants a través d'un telefèric.

santuari de meritxell

la gènesi

1/3

Alçat del projecte presentat per Armand Mas Tulla al concurs de Meritxell.
Fons Armand Mas, Arxiu municipal de Gelida.

Malaauradament, tot va canviar la matinada de la diada del 1972 quan un incendi va devastar la capella. D'arreu arribaren mostres de condol. Entre elles la de **Salvador Espriu** que va aprofitar l'avinentesa per donar el seu parer sobre la seva reconstrucció. **Espriu** creia que calia prescindir del record del vell edifici per seguir les tendències de l'arquitectura més nova, tenint en compte l'ambient, el paisatge i el profund sentit de continuïtat històrica andorrana. Proposà com a arquitecte a **Antoni de Moragas**, en aquell moment Degà del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya i Balears, i com a escultor **Josep Maria Subirachs**. Finalment, entenia imprescindible que l'andorrà **Sergi Mas** fes una reproducció fidedigna de la Maredeu desapareguda.

El **Cercle de les Arts i les Lletres del Principat d'Andorra** també va oferir la seva col·laboració vindicant la vàlua dels seus associats per tirar endavant la reconstrucció. Pensaven que no calia donar gaire monumentalitat a les construccions sinó preservar el paisatge i salvar-lo d'atzagaiades arquitectòniques, conservant el lloc i el seu entorn. Tanmateix, opinaven que la grandesa de **Meritxell** més que en la sumptuositat dels edificis s'hauria d'aconseguir amb la seva irradiació espiritual.

santuari de meritxell

la gènesi

1/3

El **Consell General** va obrir una subscripció popular per recollir fons, alhora que contactava amb **Moragas, Oriol Bohigas, Ricard Bofill** i els arquitectes andorrans **Pere Aixàs i Albert Pujal**. La idea era que col·laboressin tots cinc, opció que no va agradar a **Moragas** per la qual cosa, el maig del 1973, s'encarregava el projecte a la resta dels convidats. Així doncs, **Bohigas** i **Bofill**, dues de les figures més destacades de l'arquitectura catalana de postguerra, amb personalitats antagòniques, van col·laborar per primera i darrera vegada.

TALLER DE ARQUITECTURA

RICARDO BOFILL

BOHIGAS, MARTORELL, MACIÀ.

AIXÀS i PUJAL

Encapçalament de la carta dirigida pels quatre arquitectes al Síndic i Subsíndic de data 25 de juny de 1973.

Al juny d'aquell mateix any l'equip d'arquitectes va demanar al Consell General que, mentre redactaven l'avantprojecte: 1) *es preservés el Territori Visual que ha de ser intocable i, fins i tot, s'estengués aquesta preocupació a tots aquells punts que tinguessin visibilitat des de la zona de la Capella.* 2) *no es permetessin exploracions en les ruïnes de la Capella.* 3) *no es concedissin permisos de noves construccions, modificacions dels edificis actuals, pintura, etc. en el poble de Meritxell i en el paisatge que l'envolta.* 4) *s'aturessin els treballs en els dos edificis singulars que s'estaven construint en aquella zona fins que no es trobés una solució concreta.*

La proposta definitiva, resumida en una extensa memòria i diversos croquis, va arribar al **Consell General** al juliol i, un mes després, era defensada per tot l'equip d'arquitectes en la mateixa **Casa de la Vall** davant dels dos síndics i el conseller Major. **Pere Aixàs**, el més jove del grup, recorda com **Bofill** va portar la veu cantant en tot moment i com li va quedar gravada la seva afirmació de què es considerava un dictador que no admetia crítiques. Aquella arrogància juvenil no només va sorprendre els assistents sinó que és recordada amb enveja per col·legues com **Òscar Tusquets**, tal com explica en el llibre "Amables personajes" (Acantilado, 2017).

santuari de meritxell

la gènesi

1/3

En tot cas, sigui per la contundència d'en **Bofill** o perquè les idees exposades seguien la línia dels guanyadors del concurs del 1971 així com els suggeriments tant d'**Espriu** com del **Cercle de les Arts i les Lletres**, el **Consell General** va quedar satisfet. Com expliquen les actes de la trobada els arquitectes: *s'inclinen per fer una LÍNIA (i aquesta és la "idea fonamental") que vagi en direcció al paisatge. En aquesta línia si haurien de posar totes aquelles coses i elements que no són quotidians, no normals, les que poden unir als andorrans, per tant, la línia espiritual-religiosa-política i cultural ha d'anar en sentit contrari al paisatge.* El secretari del **Consell** reforçaria la descripció amb un croquis on es dibuixava la secció de la vall i una línia catenària que unia els dos cims. La suggestiva i alhora invasora idea no era nova en el panorama de l'arquitectura contemporània. Només cal recordar com **Le Corbusier**, referent dels joves arquitectes, havia projectat el **Pla Obús d'Arger** (1931) o com, **Vittorio Gregotti**, bastia per la mateixa època la lineal **Universitat de Calabria** a **Cosenza** (1973-79).

Així doncs, el tall perpendicular al paisatge i de muntanya a muntanya, que seria visible des de les dues entrades de la vall, era un seguit de terrasses, plataformes, esglaonaments i edificis que conformaven un recorregut paisatgístic. En el centre es trobaven els dos elements principals: un edifici pont sobre un llac artificial i un claustre coronat per un campanar. A partir d'ells la línia anava ascendent, a banda i banda, com un tallafoc, d'entre 10 i 20 m d'amplada, que es diluïa a mesura que pujava fins a acabar en els cims en sengles amfiteatres.

santuari de meritxell

la gènesi

1/3

Perspectiva de la proposta de Bofill, Bohigas, Aixàs i Pujal (fons P. Aixàs)

A mitjans del 1974 el **Consell General** va donar llum verda a la redacció del projecte però, només del **Santuari**, amb la voluntat de posar la primera pedra la diada d'aquell mateix any. Aran del canvi de dimensions hi van renunciar **Bohigas, Aixàs i Pujal** mentre que **Bofill** s'ho rumiava. Finalment, i gràcies a la intervenció de mossèn **Josep Maria Ballarín**, **Bofill** va acceptar tirar endavant l'encàrrec. Els plànols es presentaren a principi del 1975 sota la signatura d'**Emilio Bofill**, ja que **Ricard** encara no tenia el títol d'arquitecte. En tot el procés tindran un paper destacat **Anna Bofill** i **Salvador Clotas**.

En la proposta dels quatre arquitectes el **Santuari** es presentava com una feixa que contenia un claustre rectangular travessat per un eix cobert. La intersecció de la porxada amb la línia paisatgística es rematava amb un esvelt campanar. El projecte d'en **Bofill** conservava la idea d'eix amb claustre a banda i banda però, aquest cop, amb la part coberta en forma de creu grega.

santuari de meritxell

la gènesi

1/3

Perspectiva de la proposta de Bofill, Bohigas, Aixàs i Pujal (fons P. Aixàs)

Bofill va explicar a la memòria les influències romàniques, mudèjars, albertianes i palladianes del projecte en una època en la qual estava virant cap al **Postmodernisme** o, segons **Bohigas**, cap a l'exabrupte estilístic. En tot cas, també tindrà present la intervenció d'**Adolf Florensa** en les **Drassanes Reials** de Barcelona, com mostren les fotografies que va fer servir per explicar al **Consell General** alguns detalls del **Santuari**, sobretot els arcs torals i els tancaments de vidre.

Així doncs, el nou **Santuari de Meritxell** no va ser pensat inicialment com una construcció aïllada sinó com una peça més en un recorregut paisatgístic monumental. Els murs que formaven feixes, rampes i escales arribaven a delimitar un espai com a complement de la capella romànica i no pas per substituir-la, com finalment va passar. De totes aquestes intencions beu el projecte d'en **Bofill** i explica en gran manera l'edifici que es va acabar alçant. El conjunt format pel Santuari romànic, un cop rehabilitat com a espai expositiu, amb el Santuari nou, van ser declarats ben d'interès nacional pel govern d'Andorra el

santuari de meritxell

la gènesi

1/3

2003. Nou anys després, el 2014, el **papa Francesc** li atorgà la distinció de Basílica menor.

Curiosament, uns quants anys després **Josep Brugal** va visitar el Santuari i es va sentir plagiat. Ell s'havia presentat al concurs del 1971 amb una proposta de claustre i campanar que no va obtenir cap reconeixement. **Brugal** havia estat treballant a Andorra la Vella, primer amb **Adolf Florensa** en l'oficina de la **Caixa de Pensions i d'Estalvis** (1958) i després en l'ampliació de l'església parroquial de **Sant Esteve** (1962) continuant les reformes encetades per **Josep Puig i Cadafalch**. Segons la seva família l'enuig va ser tal que es va desfer de tot el que tingués d'aquell concurs, convençut que quelcom d'allò s'havia fet servir sense consentiment pel Santuari.

Foto de la maqueta de Josep Brugal. Fons Brugal Arquitectes & Enginyers

continuarà...